

Sygn. akt IV CSK 509/15

POSTANOWIENIE

Dnia 12 maja 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)
SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)
SSN Karol Weitz

w sprawie z wniosku E.K. i W. K.
przy uczestnictwie P. S. E. Spółki Akcyjnej
w K.
o ustanowienie służebności przesyłu,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 12 maja 2016 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania
od postanowienia Sądu Okręgowego w T.
z dnia 24 kwietnia 2015 r.

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w T. do ponownego rozpoznania oraz
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wnioskodawcy E. i F. K. (małżonkowie) wnosili o ustanowienie służebności przesyłu na nieruchomości bliżej określonej we wniosku (dla której była urządzona księga wieczysta), polegającej na znoszeniu na nieruchomości obciążonej i przestrzeni nad jej powierzchnią urządzeń przesyłowych linii energetycznych wysokiego napięcia o mocy 220 kV oraz prawa korzystania z nieruchomości obciążonej w zakresie niezbędnym do wykonywania remontów, konserwacji i modernizacji urządzeń przesyłowych oraz wjazdu na teren z odpowiednim sprzętem. Domagali się także zasądzenia na ich rzecz odpowiedniego wynagrodzenia w związku z ustanowieniem tej służebności. Uczestnik postępowania – P. S.A. (PSE S.A.) wnosił o oddalenie wniosku i podnosił zarzut zasiedzenia służebności przesyłu.

Sąd Rejonowy (po ponownym rozpoznaniu sprawy) ustanowił służebność przesyłu na nieruchomości objętej wnioskiem zgodnie z żądaniem i zasądził od uczestnika postępowania na rzecz wnioskodawców solidarnie kwotę 20.200 zł po dokonaniu następujących ustaleń faktycznych.

Wnioskodawcy od dnia 29 grudnia 2000 r. są właścicielami na zasadach wspólności ustawowej nieruchomości (oznaczonej numerem nr 3/5), położonej w M., dla której urządzono księgę wieczystą. Od czasu założenia ewidencji nieruchomości oznaczoną nr 3 była wpisana do pozycji rejestrowej numer 3/1, a gruntem władał Skarb Państwa - PGR- O. - Zakład Rolny M. Od 1977 r. działka nr 3 otrzymała oznaczenie 3/1, a władającym nią była PGR – O. - Zakład Rolny S. W 1994 r. nieruchomość przejęła Agencja Własności Rolnej (AWR SP). Działka nr 3/1 uległa podziałowi i powstały działki nr 3/1 i 3/2. Ta druga działka od 1999 r. uległa kolejnemu podziałowi na działki 3/5, 3/6, 3/7, 3/8. W dniu 29 grudnia 2000 r. AWR SP sprzedała działkę nr 3/5 (objętą wnioskiem) wnioskodawcom - obecnym właścicielom.

Decyzją z dnia 19 maja 1972 r. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w T. (Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej) zezwoliło Zakładowi Energetycznemu Okręgu Północnego - Zakładowi Energetycznemu w T. na założenie i przeprowadzenie linii energetycznej 220 kV na trasie T. – G. zgodnie z

planem uzgodnionym i zatwierdzonym przez Wydział Budownictwa, Urbanistyki i Architektury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w B. z dnia 3 marca 1972 r. Linia taka miała przebiegać przez nieruchomości określone bliżej w decyzji. W decyzji tej przyznano osobom upoważnionym przez Zakład Energetyczny w T. prawo dostępu do przewodów i urządzeń w celu wykonania czynności związanych z konserwacją urządzeń. Linię tę nazwano – T. – E.- G. Stanowiła ona całość funkcjonalną i została wybudowana w 1974 r. Po wybudowaniu stała się składnikiem majątku Przedsiębiorstwa Państwowego - Zakłady Energetyczne Okręgu Północnego - Zakład Energetyczny T. Podział Północnego Okręgu Energetycznego w B. doprowadził do powstania Przedsiębiorstwa Państwowego - Zakład Energetyczny T., które przejęło zorganizowaną część majątku swojego poprzednika prawnego, w tym linię energetyczną T. – G.

Zakład Energetyczny w T. w dniu 5 grudnia 1990 r. nabył użytkowanie wieczyste nieruchomości położonej w T. W dniu 12 lipca 1993 r. dokonano podziału Zakładu Energetycznego T. w celu wniesienia przez Skarb Państwa zorganizowanej części mienia do spółki akcyjnej PSE S.A. w W. oraz jego przekształcenia w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa pod nazwą Zakład Energetyczny T. S.A. Nastąpiło to na mocy zarządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 9 lipca 1993 r. Na mocy tego zarządzenia nastąpiło także przekazanie m.in. sieci elektroenergetycznej T. – G. PSE S.A. W 1994 r. nastąpiło przejęcie przydzielonej części przedsiębiorstwa państwowego - Zakład Energetyczny T. przez PSE S.A.

W 2007 r. doszło do podziału PSE S.A. Spółką przejmującą była spółka PSE – O. S.A. Spółka PSE S.A. W dniu 24 października 2007 r. została przekształcona w PSE – P. S.A w L. W dniu 28 grudnia 2007 r. PSE O. S.A. przejęły wydzieloną część majątku PGE – P. S.A. w tym linię T. – G. W dniu 11 grudnia 2008 r. doszło do zmiany nazwy tego podmiotu na P. S. E. S.A. w K.

Pracownicy PSE S.A. oraz pracownicy jej poprzedników dokonywali określonych oględzin linii dwa razy w roku, a linia ta cały czas była czynna.

Sąd Rejonowy nie podzielił stanowiska uczestnika postępowania o zasiedzenie służebności. W ocenie Sądu, przedsiębiorstwo państwowe - Zakład Energetyczny T. w dniu 5 grudnia 1990 r. stał się posiadaczem służebności

obejmującej linię energetyczną, przebiegającą po nieruchomości stanowiącej obecnie własność wnioskodawców. W tej dacie Zakład Energetyczny nie dysponował jeszcze żadnym tytułem prawnym do korzystania z tej nieruchomości, toteż jego posiadanie pozostawało w złej wierze. Zakład nie mógł skutecznie powoływać się na wspomnianą wcześniej decyzję z dnia 19 maja 1972 r., decyzja ta wprawdzie odnosiła się do następców prawnych jej adresata, ale skutek w postaci przeniesienia legitymacji do trwałego korzystania z cudzej nieruchomości byłby możliwy tylko w sytuacji, w której decyzja byłaby źródłem legitymacji również w stosunku do pierwotnego adresata. W związku z tym Sąd Rejonowy stwierdził, że w chwili złożenia wniosku o ustanowienie służebności nie upłynął jeszcze termin 30-letni zasiedzenia służebności (art. 172 § 2 k.c. w zw. z art. 292 k.c.).

Przyjmując zasadność wniosku o ustanowienie służebności przesyłu, Sąd Rejonowy - odwołując się do opinii biegłego - określił wynagrodzenie za korzystanie z nieruchomości wnioskodawców w wysokości 20.200 zł.

Sąd Okręgowy uwzględnił apelację uczestnika postępowania jedynie w odniesieniu do rozstrzygnięcia o kosztach postępowania pierwszoinstancyjnego i oddalił apelację w pozostałym zakresie jako nieuzasadnioną. Sąd Okręgowy przyjął, że dla Sądu Rejonowego wiążąca okazała się wykładnia art. 172 § 2 k.c. w zw. z art. 292 k.c., dokonana przez Sąd Okręgowy przy pierwotnym rozpatrzeniu sprawy (związanie odnośnie do stanu posiadania i chwili oceny złej lub dobrej wiary przez aktualnego posiadacza służebności). Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że z dniem 5 grudnia 1990 r. Zakład Energetyczny T. w wyniku uwłaszczenia stał się posiadaczem służebności obejmującej linię energetyczną przebiegającą na działce należącej wówczas do Skarbu Państwa, nie dysponował jednak tytułem uprawniającym do korzystania z nieruchomości. Przetawione przez uczestnika dokumenty nie usprawiedliwiały przeświadczenia tego uczestnika o istnieniu tytułu prawnego do korzystania z nieruchomości. Za dobrą wiarą tego uczestnika nie przemawia także fakt, że Skarb Państwa jako właściciel gruntu w czasie budowy linii, jednocześnie inwestor oraz organ założycielski przedsiębiorstwa państwowego, od początku

inwestycji godził się na zajęcie swojej nieruchomości na podstawie zezwolenia na budowę w zakresie niezbędnym do wzniesienia linii i jej eksploatacji.

Sąd Okręgowy uznał, że przewidziane w art. 7 k.c. domniemanie dobrej wiary po stronie uczestnika (obecnego posiadacza służebności) zostało wzruszone. Poprzednik prawny uczestnika postępowania, obejmując w posiadanie infrastrukturę, korzystał z nieruchomości bez tytułu prawnego z naruszeniem cudzego prawa własności. Przyjęcie złej wiary uczestnika - posiadacza oznaczało, że w chwili złożenia wniosku o ustanowienie służebności nie upłynął jeszcze odpowiedni termin zasiedzenia przewidziany w art. 172 § 2 k.c. w zw. z art. 292 k.c.

Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do zweryfikowania wysokości wynagrodzenia dla wnioskodawców ustalonego przez Sąd Rejonowy.

W skardze kasacyjnej uczestnika postępowania PSE - SA podnoszono zarzuty naruszenia przepisów postępowania, a mianowicie - art. 386 § 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i w zw. z art. 371 § 1 k.p.c.; art. 382 k.p.c. w zw. z art. 232 zd. 1 k.p.c. w zw. z art. 234 i w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.; art. 228 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i art. 382 w zw. z art. 232 zd. 1 k.p.c. w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 286 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.; art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 361 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. wskazywano też na naruszenie przepisów prawa materialnego: art. 7 k.c.; art. 292 k.c. w zw. z art. 172 § 1 k.c.; art. 285 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 55¹ k.c. w zw. z art. 172 w zw. z art. 292 k.c. w zw. z art. 352 § 1 i § 2 k.c.; art. 305¹ k.c.; art. 305² § 2 k.c.; art. 305¹ k.c. w zw. z art. 287 k.c. w zw. z art. 287 k.c. w zw. z art. 288 k.c. w zw. z art. 305⁴ k.c.

Skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia i orzeczenia co do istoty sprawy poprzez zmianę postanowienia Sądu pierwszej instancji lub też uchylenie orzeczeń obu Sądów meriti i oddalenie wniosku wnioskodawców.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Nie można podzielić zarzutu naruszenia art. 328 § k.p.c. w zw. z art. 361 k.p.c. i w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Uzasadnienie zaskarżonego postanowienia spełnia bowiem zasadnicze, formalne wymagania przewidziane w art. 328 § 2

k.p.c. przy koncepcji merytorycznego rozstrzygnięcia, przyjętej w zaskarżonym postanowieniu.

2. W związku z tym, że w toku postępowania rozpoznawczego uczestnik podnosił zarzut zasiedzenia służebności przesyłu i zarzut ten jest jednak podtrzymywany w skardze kasacyjnej, należy w pierwszej kolejności skoncentrować się na tym zagadnieniu prawnym.

Należy zasadniczo podzielić stanowisko Sądów meriti dotyczące określenia statusu prawnego państwowych osób prawnych do czasu zniesienia z dniem 1 lutego 1989 r. konstrukcji tzw. jednolitej własności państwowej. To samo odnosi się do skutków prawnych takiego zniesienia w zakresie możliwości uzyskania statusu posiadaczy przez te podmioty w odniesieniu do dawnych składników majątkowych Skarbu Państwa pozostających obecnie w ich władaniu. Uchylenie art. 128 k.c. (Dz.U. z 1990 r., nr 55, poz. 321) nie prowadziło jednak wprost do przekształcenia przysługującym państwowym osobom prawnym (przedsiębiorstwom państwowym) uprawnień do części mienia ogólnonarodowego powstającego w ich zarządzie. Jeżeli w odniesieniu do gruntów podmioty te uzyskały prawo użytkowania wieczystego w dniu 5 grudnia 1990 r. (art. 2 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości; Dz.U. nr 79, poz. 664 ze zm.; cyt. dalej jako „ustawa z dnia 29 września 1990 r.”), to w zakresie innych składników majątkowych mogły one na podstawie ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 o zmianie ustawy o przedsiębiorstwach państwowych (Dz.U. z 1991 r., nr 2, poz. 6; cyt. dalej jako „ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r.”) nabyć także prawo własności (tak np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1991 r., III CZP 38/91 OSNCP 1991, nr 10/12, poz. 218 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2015 r., IV CSK 514/14 nie publ.). Takie nabycie prawa własności mogło nastąpić ex lege w dniu 7 stycznia 1991 r.

Konsekwencje prawne wspomnianych transformacji uprawnień przedsiębiorstw państwowych do części mienia ogólnonarodowego pozostającego w ich zarządzie odnosiły się także, oczywiście, do urządzeń przesyłowych w rozumieniu art. 49 k.c. Należy przyjąć, że urządzenia takie (m.in. linie energetyczne istniejące i eksploatowane w dniu 7 stycznia 1991 r.) stały się w tym

dniu z mocy prawa własnością eksploatującego je przedsiębiorstwa państwowego i weszły w skład przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 49 (w brzmieniu obowiązującym w tym czasie).

3. W rozpoznawanej sprawie powstała dość szczególna sytuacja, bowiem w skład przedsiębiorstwa państwowego wchodziły urządzenia przesyłowe (linie energetyczne) umiejscowione na nieruchomościach stanowiących własność Skarbu Państwa w chwili wejścia w życie ustawy z dnia 29 września 1990 r. i ustawy z dnia 5 grudnia 1990 r. Wnioskodawcy nabyli bowiem własność nieruchomości (działki nr 3/5) od Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w dniu 29 grudnia 2000 r. Uczestnik postępowania podnosił zarzut zasiedzenia służebności odpowiadającej treści służebności przesyłu. Eksponował dobrą wiarą poprzednika prawnego (Zakładu Energetycznego w T.) w chwili uzyskania posiadania służebności i dostrzegał ją w akceptacji przez Skarb Państwa (właściciela gruntu w chwili budowy linii w 1974 r., jednocześnie inwestora i organu założycielskiego przedsiębiorstwa energetycznego) zajęcia swojej nieruchomości na podstawie decyzji administracyjnej z dnia 19 maja 1972 r. w zakresie niezbędnym do wybudowania linii i jej eksploatacji.

Powstaje jednak kwestia, czy w tej szczególnej sytuacji nie można przyjąć, że przedsiębiorstwo państwowe (Zakład Energetyczny w T.) nie uzyskało odpowiedniego tytułu prawnego do korzystania z nieruchomości Skarbu Państwa w zakresie niezbędnym do ich bieżącej eksploatacji. Oznaczałoby to, oczywiście, wówczas zbędność powoływania się na zasiedzenie służebności w okolicznościach wskazywanych przez uczestnika postępowania - następcy prawnego Zakładu Energetycznego w T.

Zdaniem składu sądu, należy przyjąć stanowisko wyrażone i szerzej umotywowane w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2016 r. sygn. akt IV CSK 510/15. W uzasadnieniu tego postanowienia stwierdzono, że w wyniku majątkowego usamodzielnienia przedsiębiorstw państwowych w postaci ich uwłaszczenia w odniesieniu do urządzeń przesyłowych uwłaszczenie to miało ten skutek, iż powodowało nie tylko przekształcenie przysługującego przedsiębiorstwom prawa zarządu urządzeń przesyłowych w prawo ich własności (w dniu 7 stycznia 1991 r.). Doszło także do przekształcenia tego tytułu prawnego

we właściwe prawo podmiotowe o treści, z której wynika uprawnienie do dalszego korzystania z nieruchomości będących własnością Skarbu Państwa, na których umiejscowione zostały urządzenia energetyczne. Prawem powstających w wyniku przekształcenia tytułu do korzystania z nieruchomości państwowych w zakresie niezbędnym do eksploatacji urządzeń uzyskanych na własność i posadowionych na tych nieruchomościach była - w poprzednim stanie prawnym - służebność gruntowa o treści odpowiadającej służebności przesyłu. Skoro możliwe było umowne nabycie albo zasiedzenie takiej służebności przed wejściem w życie przepisów art. 305¹ k.c. i n. k.c., to taka służebność mogła też powstać ex lege jako prawny skutek uwłaszczenia osoby prawnej. Takie ograniczone prawo rzeczowe jest skuteczne wobec kolejnych właścicieli obciążonej nim nieruchomości gruntowej. Skuteczne jest także wobec obecnych wnioskodawców - właścicieli działki nr 3/5.

W tej sytuacji należało uznać za uzasadniony zarzut naruszenia art. 292 k.p.c. w zw. z art. 172 § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy rozważał bowiem istnienie przesłanek zasiedzenia, gdy tymczasem mogła powstać inna istotna przeszkoda w uwzględnieniu wniosków obecnych właścicieli nieruchomości w postaci uzyskania przez uczestnika odpowiedniego tytułu prawnego do władania nieruchomością. Należało zatem uchylić zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

jw., aj.